

Luomutuotantoehdoista nyt ja 2021 jälkeen

Pirkko Tuominen
ProAgria Pohjois-Savo

Lainsäädännön uudistus

- EU:ssa alkoi v. 2014 luomulainsäädännön kokonaisuudistus, joka perustuu komission ehdotukseen KOM(2014) 180 lopullinen. Uudistuksen ensimmäinen vaihe saatiin päätökseen keväällä 2018 ja uusi perusasetus, [Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus \(EU\) 2018/848, annettu 30 päivänä toukokuuta 2018, luonnonmukaisesta tuotannosta ja luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden merkinnöistä ja neuvoston asetuksen \(EY\) N:o 834/2007 kumoamisesta](#), on julkaistu [virallisessa lehdessä](#) 14.6.2018.
- Toimeenpanoasetusten (mm. yksityiskohtaiset tuotantosäännöt, valvontaa ja maahantuontia koskevat yksityiskohtiaset säännökset) ovat komission valmisteltavana v.2018-2020. Uutta lainsäädäntöä tullaan soveltamaan **1.1.2021** alkaen

Luomuvalvonnan seuraamukset

- Ilmoituksilla annettavista huomioista / huomautuksista / korjauskehotuksista merkittävä osa on rikkakasvien torjuntaan ja maan hoitoon ja viljelykiertoon sekä tavanomaisen siemenen luvattomaan käyttöön liittyviä
 - Asia kannattaa korjata kuntoon ennen seuraavaa tarkastusta = lue Elystä tuleva posti tarkkaan!
 - mikäli huomautus/kehotus annetaan peräkkäisinä vuosina samasta asiasta-> seuraamus luomukorvaukseen
- Muista: Mikäli viljelijällä on huomautettavaa tarkastuksesta, hän voi antaa oman selvityksensä luomuvalvontalomakkeella 5

Luomulisäysaineisto

- Luomutuotannossa on käytettävä luonnonmukaisesti tuotettuja siemeniä ja taimia aina, kun niitä on saatavissa sekä siirtymävaihe- että luomulohkoilla.
- Ruokavirasto ylläpitää luomulisäysaineistorekisteriä, johon on merkitty kaikki saatavilla oleva luomulisäysaineisto.
- Luomulisäysaineiston saatavuustilanne tulee tarkistaa Ruokaviraston internet sivuilta aina ennen lisäysaineiston hankintaa
- Luomulaatuisen lisäysaineiston luomuisuus on pystyttävä osoittamaan – saateasiakirjat, vakuustodistus...

Suomessa pakattu kylvösiemen on luomua vain, jos vakuustodistuksessa on:

- Valvovan viranomaisen tunnus
 - Esim. FI-EKO-201
- Teksti: 'Luonnonmukaisesti tuotettu'
- Ainoastaan tällöin nimessä saa esiintyä sana 'luomu', esim.
 - 'luomutilan apilanurmiseos'
 - 'luomu yleisnurmiseos'
- Ulkomaisten erien luomualkuperä ei aina selviä vakuustodistuksesta
 - Varmistu alkuperäistä muun tositteen avulla

Siementarkastus - FIN
VAKUUSTODISTUS
LUOMU YLEISNURMISEOS
KAUPPAERÄ **1000-09001**

LUONNONMUKAISESTI TUOTETTU

VALVONTAVIRANOMAINEN	FI-EKO-201	Sekoitus-Itävyys suhte %	%
TAMMISTO II-TIMOTEI		70	91
KASPER-NURMINATA		30	92

PUHTAITA SIEMENIÄ YHT. (%)	99.5
MUIDEN LAJIEN SIEMENIÄ YHT. (%)	0.1
PAKKAUS SULJETTU (kk/vuosi)	10/2010
PAKKAUKSEN NETTOPAINO	20 kg

PAAVO PAKKAAJA
LOIMAA

7.2.2019

PRO
Agria

eri EU-maissa on erilaisia käytäntöjä sekä vaatimusten että merkintätapojen (esim. erilliset luomutarrat) suhteen

Luomulisäysaineisto

- Tavanomaista lisäysaineistoa voi käyttää, jos luonnonmukaisesti tuotettua lisäysaineistoa ei ole saatavissa.
 - Tällöin kyseinen laji lisätään Ruokaviraston yleiseen lupaan käyttää tavanomaista lisäysaineistoa.
- Jos hankitaan tavanomaista siementä Ruokaviraston yleisellä luvalla, viljelijän saatava kirjallinen tilausvahvistus tai lasku myyjältä, jossa merkitty tilauspäivä ja tilatut lajikkeet/määrät/tuotantotapa
- Ruokaviraston yleisen luvan piirissä 31.3 olevia kasvilajeja ei poisteta yleisestä luvasta ajalla 1.4 -15.6, vaikka luomulisäysaineistorekisteriin merkittäisiin em. kasvilajeja (Samoja lajeja voi tänä aikana olla sekä luomulisäysaineistorekisterissä, että yleisen luvan piirissä).
- **Ruokaviraston mahdollisuus päättää yleisestä luvasta päättyy 1.1.2021 alkaen**, kun uutta EU-lainsäädäntöä (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 2018/848) aletaan soveltaa.

Luomulisäysaineisto

- Toimijakohtainen poikkeuslupa haettava aina ennen kylvöä – mieluiten ennen 30.4.
 - Ei saatavilla luomuna
 - Toimitusvaikeus (erä koko, pakkauskoko, epäluonnollisen korkea hinta..)
 - Soveltumaton lajike (viljelytekniset syyt, käyttötarkoitus..)
 - Tutkimuskäyttö, lajikkeen suojele
 - Oman lisäysaineiston tuotanto
- Luvan hakeminen tavanomaiselle siemenelle on erittäin tärkeää, koska luvattoman tavanomaisen lisäysaineiston käyttö saattaa johtaa markkinointikieltoon ja luomukorvaukseen leikkaamiseen

Luomulisäysaineisto

- Vuonna 2018 **yleisellä luvalla hankittu tavanomainen siemen** on jäänyt varastoon vuodelle 2019:
 - Tarkasta, onko siemen ollut uudestaan yleisessä luvassa 1.10.2018 – 31.3.2019 välisenä aikana
 - Jos on = käyttö v. 2019 on luvallista. Tulosta Ruokaviraston sivuilta yleinen lupa dokumentiksi
 - Jos ei = selvitä tilakohtaisen luvan ehdot ja hae lupa ELY:stä 1.5. mennessä.
- Vuonna 2018 **tilakohtaisella luvalla hankittu tavanomainen siemen** on jäänyt varastoon vuodelle 2019
 - Hae uusi tilakohtainen lupa
- Luettelo lajeista, jotka ovat olleet yleisessä luvassa 1.10-31.3, on saatavilla 1.4 jälkeen Ruokaviraston sivuilta: www.ruokavirasto.fi > Luomu > Luomutilat > Luomulisäysaineistorekisteri > Kooste Ruokaviraston yleisten lupien voimassaoloajoista

Lisäysaineisto 1.1.2021 jälkeen

- Muutos: kasvien lisäysaineiston tuottaminen edellyttää aina vähintään 12 kuukauden siirtymäaikaa. (art4a)
 - Siirtymävaiheen lyhennyksen hakuperusteet pysyvät
- Uusi asetus priorisoi luomutuotetun lisäysaineiston käytön: siirtymävaiheen siemenelle pitää olla eräkohtainen lupa samaan tapaan kuin tavanomaiselle siemenelle.

”Luonnonmukaiseen tuotantoon soveltuva luonnonmukainen lajike” eli luomulajike

Luomuun soveltuvia **luomulajikkeita** on tuotettava luomuolosuhteissa ja lisäksi huomioitava mm.

- geneettisen monimuotoisuuden lisäämiseen
- luonnollisen lisääntymiskyvyn hyödyntämiseen sekä viljelyarvo
- taudinvastustuskykyyn ja
- sopeutumiseen erilaisiin paikallisiin maaperä- ja ilmasto-olosuhteisiin.

Luomulajike on siis luonnonmukaisen jalostustoimien tulos.

Luonnonmukainen monimuotoinen aineisto eli "monimuotoaineisto"

Tarkoitetaan "yhteen ainoaan alimpaan tunnettuun kasvitieteelliseen taksoniin kuuluvaa kasviryhmää, joka

- a) sisältää yhteisiä fenotyyppisiä ominaisuuksia;
- b) sisältää suurta geneettistä ja fenotyyppistä vaihtelua yksittäisten lisäyksyksiköiden välillä, niin että aineisto kokonaisuudessaan, eikä pieni määrä yksiköjä, edustaa kyseistä kasviryhmää;
- c) **ei ole** neuvoston asetuksen (EY) N:o 2100/94 5 artiklan 2 kohdan määritelmää vastaava **lajike**;
- d) **ei ole lajikkeiden sekoitus**; ja
- e) on **tuotettu tämän asetuksen mukaisesti**;"

- Kutsuttu myös **heterogeeniseksi aineistoksi** tai **epäyhtenäiseksi aineistoksi**, mutta paras ehdotus tähän mennessä on **"monimuotoaineisto"**
- Siis:
 - Samaa lajia
 - Ilmiasussa (fenotyyppi) yhtenäisyyttä, mutta
 - Sisäisesti geneettisen vaihtelua niin paljon, että
 - Ei ole samaa lajiketta tai lajikkeiden sekoitus perinteisessä mielessä

Uuden asetuksen merkitys luomusiementuotannolle

- Lähtötilanteessa Suomessa ei ole omaa tuotantoa:
 - luonnonmukainen monimuotoinen aineistosta ("monimuotoaineistosta"),
 - luonnonmukaisesta jalostustoimintaa tai
 - luonnonmukaiseen tuotantoon soveltuvista luonnonmukainen lajikkeista ("luomulajikkeista").
- Vaikka uudenlaiset lisäysaineistotyypit on uusi strateginen painopiste, muutos vie aikaa.
- Vaatimusta voi ajatella samaan tapaan kuin luomusiemenen käyttövaatimusta 20 vuotta:
 - Ensin oli periaate ja sitä mukaan kuin luomusiementä on ollut markkinoilla enemmän, on lainsäädäntö ohjannut sitä käyttämään ja vähentänyt samalla poikkeusmahdollisuuksia.

Jatkossa siis on mahdollisesti...

	Luomumonimuoto siemen	Luomulajike	Tavanomainen lajike
Tavanomainen	-	(x)	x
Siirtymävaihe	x	x	x
Luomu	x	x	x

Rikkakasvit

Rikkakasvit

- Tunnista ongelma – mitä rikkoja?
- Mieti torjuntakeinot – kasvinsuojelusuunnitelman päivittäminen
- Toteuta torjuntakeinot!
- Kiinnitä huomiota rikkojen torjuntaan ajoissa, käytä tarvittaessa asiantuntijaa apuna kasvinsuojelusuunnitelman teossa (hyödynnä Neuvo-raha)

Lannoitus

- Markkinoille on tullut monenlaisia uusia luomulannoitteita
- Luettelo luomutuotannossa sallituista täydennyslannoitteista kauppanimittäin on Ruokaviraston internet-sivuilla (www.ruokavirasto.fi)
> Luomu > Luomun tuotantopanokset > Luomuviljelyyn soveltuvat lannoitevalmisteet > Luonnonmukaiseen tuotantoon soveltuvat lannoitteet ja maanparannusaineet)
- Myös muita luomuun soveltuvia lannoitevalmisteita voi olla. Varmista aina kyseisen kauppaerän luomukelpoisuus!
- Huomioi tarvittaessa raskasmetallit > kadmium-seuranta (esim. kalkkikuitu)
- Kierrätyslannoitteita- ja maanparannusaineita käytettäessä tarkista, **mille kasveille tuotetta voi käyttää ja mihin aikaan tuote voidaan levittää ja mitä tulee huomioida tuotetta levitettäessä**

Lannoitus

- Turpeesta poltettua tuhkaa voidaan käyttää luomupelloille, jos tuote on hyväksytty peltokäyttöön ja luomuun
- Kun otat vastaan **tavanomaista karjanlantaa**, muista tehdä laajaperäisyys selvitys (www.ruokavirasto.fi > Luomu > Luomutilat > Lomakkeet ja ohjeet > Mallipohjat luomutoimijoille > Lannanluovutus sopimus)
 - Voimassa 5 vuotta
 - Säilytetään tilalla
 - Eläinyksiköt luomutuotantoehtojen mukaan – ei sitoumusehtojen

Luomusuunnitelma

- Luomusuunnitelman tulee olla ajan tasalla
 - mm. rinnakkaisviljely, miten varastointi hoidetaan rinnakkaisviljelyn aikana (varastokirjanpitoon eriteltynä)
 - Siilokartta!!
 - asiakirjaselvityksen tarkastuksen kuvaus
- Luomulohkon ja tavanomaisen lohkon välissä on oltava vähintään 1 metrin levyinen suojavyöhyke, mikäli lohko rajoittuu suoraan tavanomaiseen lohkoon (Ruokaviraston tulkinta) eli jos välissä ei ole esim. ojaa tai tietä, kirjataan luomusuunnitelmaan
- Viljelykierron ulkopuoliset nurmilohkot ja niiden hoitosuunnitelma

Viljelykierto

- Samalla lohkolla maksimivuodet kasveista:
 - Vilja max 3 vuotta peräkkäin
 - Herne max 3 vuotta peräkkäin
 - Rypsi, peruna max 2 vuotta peräkkäin
- Viherlannoitukseen käytettävä nurmi max 3 vuotta peräkkäin
 - Mv. nurmista, lhp-nurmista, viherkesannoista, viherl.nurmista korjattava sato vähintään joka neljäs vuosi
- Seoskasvusto: peräkkäisyyden laskeminen pääkomponentin mukaan (siemenen painosta 50 % tai yli)
 - Jos yhdenkään komponentin osuus ei yllä 50 prosenttiin, ei sekakasvustoa huomioida peräkkäisyysslaskennassa.

Viljelykierto

- Palkokasveja on oltava vähintään 30% viljelykierrosta jokaisella lohkolla (esim. 5-vuotisessa kierrossa väh. 2 vuonna apilanurmi). Esim.
 - vilja+ns- apn- apn- vilja- vilja
 - apilaton nurmi- apilaton nurmi - vilja+ns- apn – apn
- herne, härkäpapu tai aluskasvit eivät voi olla kierron ainoa palkokasvi (lisäksi esim. apilanurmi tai virna)
- vain eräissä erityistilanteissa palkokasvien osuutta kierrossa voidaan korvata muilla maan kasvukuntoa parantavilla kasveilla
 - Esim. käytössä luomulantaa, lohkolla kasvi, jonka typentarve erittäin pieni (esim. pensasmustikka), nurmiheinien siemenviljely

Luomueläintilan metsälaitumet

- Uudet metsälaitumet
 - kirjaa alat eläintenhoitosuunnitelmaan
 - ilmoita alat tukihakemuksessa lohkoina (jos paljon hyvin pieniä aloja, ole ensin yhteydessä ELYyn)
 - hae siirtymävaiheen lyhentämistä
- Vanhat luomueläinten käytössä olleet metsälaitumet
 - Kirjaa alat eläintenhoitosuunnitelmaan (ellei jo ole kirjattu)
 - Ilmoita alat tukihakemuksessa lohkoina, jos eivät aiemmin ole olleet (jos paljon hyvin pieniä aloja, ole ensin yhteydessä ELYyn)
 - Ei siirtymävaiheen lyhentämistä, lohkot ovat edelleen luomua

Alihankinta

- Luomuviljelijä on aina itse vastuussa, että luomuehtoja noudatetaan
- Alihankinta= luomutila siirtää luomutuotteiden käsittelyvaiheita esim. kuivaus naapuritilan tehtäväksi rahtityönä (luomutuotteet kuljetetaan naapuritilalle)
 - Vastuunjaosta tuotteiden käsittelyssä huolehdittava etukäteen
 - Kuvaus toiminnasta ja tiedot alihankkijoista luomusuunnitelmassa
 - Kirjallinen vuokra- ja/tai alihankintasopimus
 - Tarkastaja kirjaa alihankkijat vuosittaiseen tuotantotarkastuskertomukseen
- Uudesta alihankintatoiminnasta tehtävä ilmoitus Elylle, paitsi ei viljan kuivauksesta.

Muuta muistettavaa

- Luomuyksikössä (ml. piha-alueet ja pientareet) ei saa käyttää, eikä varastoida luomussa kiellettyjä tuotantopanoksia
- Metsässä on mahdollista käyttää myös muita tuotantopanoksia, jos tilalla ei ole luomukeruutuotantoa ja toiminnan kuvaus on luomusuunnitelmassa, käytöstä on kirjanpito ja kielletyt tuotantopanokset varastoiva luomuyksikön ulkopuolella (esim. metsässä)
- Vuokranantajan kasvimaalla ei saa myöskään käyttää kiellettyjä tuotantopanoksia ja huomioi myös viljelykierron täyttyminen alalla

Sitten luomueläinasiaa....

Lääke vs. rehu

- Hoitokertamerkintä tulee vain lääkkeistä
 - Mitään rehuja ei voi käyttää enää ”hoitokertamerkinnällä” (= kaikki suun kautta annettava on joko rehua tai lääkettä)
 - **Lääke** = alv 10%, luettelo tuotantoeläimille sallituista lääkeaineista https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/viljelijat/elaintenpito/elainten-laakitseminen/hallittu_laakekekaytto/laakeluettelot/tuotantoelaimet_valm2.pdf
 - Käyttö kirjataan lääkekirjanpitoon
 - Lääke = hoitokerta riippumatta antotavasta (sisäisesti vai ulkoisesti)
 - **Rehu** = alv 14%
 - Märehtijöiden maatalousperäisten rehujen oltava 100% luomua (esim. pellavansiemen, hiiva, rypsiöljy...)
 - Lisäksi voi käyttää Luomuasetuksen liitteiden V ja VI, mukaisia tavanomaisia rehuaineita ja rehujen lisäaineita
- Käyttö kirjataan rehukirjanpitoon

Poikkeus rehuaineisiin (uusi ohjeistus 2018, MMM)

- Kalsiumpropionaattia, kalsiumkloridia ja/tai propyleeniglykolia vaikuttavina ainesosina sisältävien täydennysrehujen käyttö sallitaan, kun **eläinlääkäri** on laatinut tilalle listan poikimahalvauksen, laidunhalvauksen ja ketoosin hoitoon tarkoitetuista valmisteista ja lista liitetään osaksi tilan eläintenhoitosuunnitelmaa
 - Muilta osin näiden täydennysrehujen koostumuksen tulee vastata luomuasetuksen vaatimuksia eli valmisteissa voi olla vain asetuksen (EY) N:o 889/2008 liitteissä V ja VI mainittuja rehu- ja lisäaineita.
 - Valmistusteknisistä syistä täydennysrehuissa saa olla esimerkiksi ksantaanikumia (pastat) tai selluloosakuitua (bolukset).
Täydennysrehut saavat sisältää myös tavanomaista melassia ja vettä.
- HUOM! Näiden valmisteiden käyttö on mahdollista VAIN, kun se on eläimen terveydentilan kannalta välttämätöntä eli akuutin tilanteen hoitoon – ei siis voi olla säännönmukaisesti käytössä eläinten päivittäisessä rehustuksessa.

Soveltuuko luomuun?

- Jos rehun tuoteselosteesta löytyy suomenkielinen merkintä ”Soveltuu käytettäväksi luonnonmukaisessa tuotannossa....”, voidaan luottaa siihen että on ok käyttää.
- Jos ei ole merkintää:
 - Selvitettävä, että kaikki valmistusaineet ovat rehuaineita (Suomessa myytävissä todennäköisimmin ovat)
 - Selvitetään, että kaikki valmistusaineet ovat asetuksen liitteissä V ja VI mainittuja
 - Virallisen tuoteselosteen tarkastus pääsääntöisesti riittää (älä luota nettisivujen tietoihin)
 - Jos on jotain epäselvää, niin yhteys valmistajaan / maahantuojaan (esim. jos mainittu vain sinkkisulfaatti -> onko Sinkkisulfaattimonohydraatti tai Sinkkisulfaattiheptahydraatti vai joku muu?)

Eläinlääkärin suositukset?

- Eläinlääkäri EI voi suositella tai määrätä luomumärehtijöille muita kuin koostumukseltaan luomueläinsäädösten mukaisia täydennysrehuja
 - Esim. B tai C –vitamiinia tai tavanomaisia rehuaineita kuten hiiltä tai sokeria sisältävät valmisteet eivät sovellu
 - Tällaisia täydennysrehuja ei voi käyttää luomumärehtijälle edes hoitokertamerkinnällä, koska hoitomerkinä liittyy lääkevalmisteisiin
- Eläinlääkärikään EI voi määrätä sellaista, mikä on luomutuotantoehdoissa kielletty – esim. tavanomaista rehua märehtijöille, ulkoilusta luopumista, valoaukkojen sulkemista

Miten kannattaa toimia – osa 1?

- Käy läpi kaikki navetalta löytyvät purkit ja purnukat...
- Lääkkeet
 - a) Selkeät tapaukset = reseptilääkkeet
 - b) Erilaiset desinfiointiaineet, voiteet ym. => tarkista onko lääkeluettelossa vai ei -> jos on luettelossa = lääke ja käytöstä hoitokerta
 - c) Ota esim. haavanpuhdistukseen käytettöön ei-lääkkeitä (Cothivet, jodipohjaiset ym.), kesäaikaiseen kärpästen torjuntaan tervapohjaisia tms. valmisteita...

Miten kannattaa toimia – osa 2?

- Rehut
 - a) Selkeät tapaukset = Luomurehut ja rehut, joissa suomalainen merkintä luomuun soveltuvuudesta = OK
 - b) Ketoosi, poikima- ja laidunhalvausvalmisteet => varmista, että sisältö on ok (liitteet V ja VI + MMM poikkeus) => tee listaus ell:n kanssa (lomake Ruokaviraston sivuilla)
 - c) Muut (esim. vasikkaripuli, pötsivaivat) => käy läpi tuotteiden sisältö => käytä vain sallittuja valmisteita => näistäkin on hyvä tehdä listaus, vaikka sitä ei virallisesti edellytetäkään
 - d) Varmista, että kaikki rehut ovat rehukirjanpidossa oikeilla tuotenimikkeillä ja tuoteselosteet tallessa tarkastajalle

Mitä voi käyttää?

- Ketoosi, poikimahalvaus, laidunhalvaus:
 - Tuotteista pitäisi olla tulossa Ruokaviraston lista!!
Oletettavasti soveltuvia mm.
 - Lehmän GR-kalsiumpasta (Finncow)
 - Ketoosipasta (Finncow ja Melli)
 - Hivelic Proppi 100% (Vilomix)
 - Melassiglykoli 75 (Hankkija)
 - Muista, että sallittuja ovat myös mm. magnesiumoksidi ja kalsiumkarbonaatti!
- Muut:
 - Esim. ripuliin Vilolyt (Vilomix), Bi-Pill (Teollisuushankinta ym), Galaubersuola (Biofarm) sekä itsetehdyt, jos raaka-aineet ok (luomuglukoosi)

Possut

- Kuvattava luomusuunnitelmassa, miten varmistetaan pienten porsaiden raudan saanti
- Lisärautaa voi antaa suun kautta valmisteella, jonka raaka-aineet löytyvät asetuksen liitteistä V ja VI JA lisäksi saa sisältää rautafumaraattia (ja kantoaineita) MMM:n poikkeuksella
 - Rautalisästä kuvaus luomusuunnitelmaan.
 - Tuoteseloste hollille tarkastajaa varten
- Pistoksena annettava rauta on lääke ja siitä menee hoitokerta (lihasioilla elämän aikana sallittu vain yksi hoitokerta!)
- Tulossa turve, missä rautafumaraattia?

Lääkekirjanpito

- Muista luomun kaksinkertaiset varoajat
 - Nyt 0 varoajallisen lääkkeen varoaika luomussa on 0 vrk
 - Uuden asetuksen myötä 0 varoajallisen lääkkeen varoaika luomussa on aina 48 h
- Muista kuitata lääkekirjanpitoon, jos edellisen tarkastuksen jälkeen ei ole ollut tarvetta eläinten lääkitykseen!

Eläinten hankinta

- Muista eläinten hankintaa koskevat pykälät – erityisesti se, että tavanomaista jo jälkeläisiä pyöräyttäneyttä eläintä **ei voi** hankkia kuin poikkeusluvalla alkuperäisrotuja.
- Jos erehtyy hankkimaan:
 - ”Ensin kuuleminen. Eläimet menevät markkinointikieltoon. Myös tällaisten eläinten tuotteet (maito, liha) ovat markkinointikiellossa. Eläimet voivat olla karjassa, mutta ne ja niiden tuotteet ovat aina markkinointikiellossa. Ehkä selkeintä on poistaa eläimet.”
 - Markkinointikiellosta tulee myös tukiseuraamuksia sitoumustiloille.
- Uuden asetuksen myötä 2021 tulee rekisteri myynnissä olevista luomueläimistä!

Kastroitu sonni

- Eli härkä rinnastetaan ulkoilu/laidunnusvaatimuksessa hiehoon